

מבט על, גיליון 352, 5 ביולי 2012

**סוף ההתחלה בסוריה:
המכשולים העומדים בפני השגת הסדר באמצעות משא ומתן**

בנדטה ברטי וקמרון בראון

בימים האחרונים גיבשו המעצמות הגדולות בז'נבה תוכנית זמנית, שנועדה לשים קץ לאלימות בסוריה, הכוללת קריאה חד-משמעית לנשיא בשאר אל-אסד להתפטר מתפקידו. תמימות דעים זו משקפת דאגה חדשה ומוגברת לאחר כמה שבועות של מעשי זוועה חסרי תקדים בהיקפם ומעורבות גוברת של מדינות האזור בסכסוך. עם זאת, עד כה, מאמצי הקהילה הבינלאומית לא צלחו.

כל היוזמות הדיפלומטיות, וביניהן אלה של טורקיה, של הליגה הערבית ושל קופי ענאן, לא הצליחו לשים קץ למלחמת האזרחים. ההפך הוא הנכון: לאחר שהמשטר הסורי נתן את הסכמתו כביכול לתוכנית השלום של הליגה הערבית בנובמבר 2011, שיעור הנפגעים הוכפל. כמו כן, מעשי הזוועה החמורים ביותר שבוצעו מאז ראשית ההתקוממות התרחשו לאחר כניסתה לתוקף של תוכנית שש הנקודות של ענאן.

ניסיונות כושלים אלה לסיים בדרכי שלום את שפיכות הדמים המזעזעת בסוריה מובילים למסקנה, כי כל המאמצים ליישוב הסכסוך בעתיד הקרוב, באמצעות משא ומתן, אינם צפויים לשאת פרי. ליתר דיוק, בהתחשב במה שכל אחד מהצדדים צפוי לאבד אם יודה בתבוסה, הסיכויים להשגת פתרון דיפלומטי נראים קלושים ביותר. דומה שזה יהיה המצב אפילו אם בשאר אל-אסד ישוכנע לצאת לגלות. לאור זאת, נראה, כי ההתקוממות הסורית צפויה להסתיים באחת משתי הדרכים הבאות: או שצד אחד ירסק לחלוטין את משנהו, או ששחקנים מבחוץ יטילו את כובד משקלם לאכוף הפסקה של הטבח ויפקחו על העברת השלטון.

מדוע נכשלו עושי השלום

המשטר עודנו מלוכד ברובו, ונחוש לכתוש את האופוזיציה חרף מקרי עריקות נמשכים משורות הצבא. בנוסף לתמיכתה של רוב האוכלוסייה העלוואית, הצליח המשטר לגייס תמיכה מקרב קבוצות מיעוט נוספות, כמו למשל מאוכלוסיית הנוצרים במדינה, שעד כה נמנעה מלהשתתף במחאות. יתרה מכך, מעבר לפוליטיקה האתנית, ביסס משטר אסד את שלטונו באמצעות מערכת המבוססת על נאמנות אישית, זכויות יתר ומתן חסות פוליטית. כפועל יוצא מכך, אפילו מספר רב של סונים, המתגוררים במרכזים העירוניים העיקריים, כמו דמשק וחלב, תומכים במשטר, או מקבלים ממנו הנאות רבות, ולפיכך צפויים להפסיד מהתמוטטותו.

מנגד, ניצב הרוב הסוני במדינה, בפרט העניים, המתגוררים באזורי הכפר, אשר מזה שנים מייחלים לקץ הרודנות של אסד. כעת, משהצליחה האופוזיציה לתאם את מחאותיה ולצאת למאבק כאיש אחד, יידרש כוח גדול פי כמה לשכנעה להפסיק את ההתקוממות. כמו עמיתיהם הלובים, כוחות האופוזיציה יודעים היטב, כי אם יפסיקו את המחאות, אפילו לפרק זמן קצר, המשטר לא יבחל באמצעים לרדוף את הנהגתם ולבלום כל ניסיון לחדש את המחאות במועד מאוחר יותר. הם מבינים היטב, כי אם האופוזיציה תיכשל כעת, ייתכן ויחלפו עוד שנים רבות בטרם תינתן להם הזדמנות נוספת.

הסיבה בשלה הדיפלומטיה נכשלה עד כה בהשגת שלום בדרך של פשרה אינה נעוצה רק בעובדה ששני הצדדים נמצאים במבוי סתום ותופסים את הסכסוך במונחים של משחק סכום אפס,

אלא משום שאף אחד מן הצדדים אינו נותן אמון ביריבו ובכך שימלא את חלקו בכל עסקה מהותית עתידית.

הסכסוך הסורי הפך עיקש יותר גם בשל התעצמות מעורבותן של המעצמות הזרות, הממלאות תפקיד הולך וגדל. איראן מעניקה גיבוי חזק למשטרו של אסד, בעוד שמדינות סוניות מאזור המפרץ, כמו סעודיה וקטאר, תומכות ומחמשות את האופוזיציה, דבר שהוסיף שמן למדורת הסכסוכים העדתיים הפנימיים. סוריה הפכה לשדה קרב של מעורבותם של באי-כוח של שתי מעצמות אזוריות אלה, העסוקות במאבק להשגת השפעה במזרח התיכון, בדומה להתרחשויות בלבנון במהלך מלחמת האזרחים הארוכה, שניטשה בשנים 1975 - 1990.

לאור הקיטוב החרף בחברה הסורית, החצויה בין אלו שהחזיקו במוסרות השלטון עד כה לבין אלה המבקשים לקרוא תיגר על חלוקת הכוח הקיימת, אין זה סביר שכניעתו של אסד לבדה תוביל לכך ששני הצדדים הניצים יניחו את נשקם ויסכימו על נוסחה חדשה לחלוקת כוח, שתהיה לשביעות רצונם המשותפת של שני הצדדים.

ומה הלאה?

לנוכח המכשולים השונים, כפי שתוארו לעיל, החותרים תחת האמון בין הצדדים, המאמצים הבינלאומיים לשים קץ לחימה יהיו חייבים להציע לצדדים בסכסוך יותר מאשר גזרים ומקלות בלבד, בכדי להביאם לשאת ולתת להשגת הסכם. יהיה עליהם לכלול, בין היתר, סוג מסוים של ערבויות ביטחוניות לכל אחד מן הצדדים.

צעד ראשון בכיוון הנכון יושג אם המערב ישכנע את תומכי אסד – סין ורוסיה – "להעביר הילוך" ולסייע בסילוקו של הנשיא הסורי. מהלך שכזה יסיר מכשול מרכזי שמנע ממשטר הבעת' ומהאופוזיציה לשבת ולנהל משא ומתן.

עם זאת, סילוקו של אסד יהיה, כאמור, צעד ראשון בלבד מבין סדרת צעדים חיוניים להפסקת מלחמת האזרחים. אפילו לאחר כניעה של אסד, יישוב פוליטי מוצלח של המשבר יצטרך, ככל הנראה, להסתמך על מעורבות של צד שלישי חזק, שיאכוף שלום ויעניק ערבויות איתנות ביחס לאי הפרת הפסקות אש עתידיות ולהימנעות מפעולות תגמול.

כדי שיישובו הפוליטי של המשבר בסוריה יצליח למנוע אסון הומניטארי, יהיה צורך במעורבות משמעותית של צד שלישי. נאט"ו מסוגל להסתמך על כוח לחימה אווירי בלבד לסילוקו של אסד מהשלטון, אולם התמיכה במשטר הנוכחי גדולה הרבה יותר מהתמיכה לה זכה משטרו של קדאפי. לפיכך, כוח לחימה אווירי לבדו לא יוכל לשים קץ לשפיכות הדמים בטווח הארוך. כפי שהוכח בהסכמי דייטון בבוסניה, גם כאשר כוח לחימה אווירי יכול לספק הכרעה בכל הנוגע להפסקת הלחימה עצמה, השגת הסכם מחייב תדרוש נוכחות של כוחות קרקעיים בחסות נאט"ו או בחסות האו"ם למתן ערבויות אמינות לביטחון הדדי.

בשעה שנאט"ו דן בשנית במשבר בסוריה, על הקהילה הבינלאומית לתת את הדעת הן לסכנה שבמצב הנוכחי והן לאתגרים הנשקפים לכל התערבות ישירה. לנוכח הקיטוב הקיים באוכלוסייה הסורית, צריכה להתגבש הבנה ברורה לכך שסילוקו של אסד הוא צעד חשוב, אך אין בו די כדי לשים קץ לשפיכות הדמים.